

Dossier «E-learning a l'economia i l'empresa»

ARTICLE

La formació en iniciativa emprendedora: què, qui, com?

Laura Lamolla

Professora dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

RESUM La iniciativa emprendedora ha estat en els últims anys en l'agenda política de molts països, ja que es considera un dels principals motors per fomentar, entre altres, la innovació, la competitivitat i la creació d'ocupació. En aquest sentit, tant les institucions públiques com privades ofereixen programes formatius per augmentar la iniciativa emprendedora, tant de la població en general com programes específics per a la població emprendedora. En aquest article fem una breu revisió de l'estat actual de la formació emprendedora, fent especial èmfasi a la situació d'Espanya i amb relació a Europa. Així, doncs, a partir de fonts secundàries, presentem dades respecte el percentatge de formació en iniciativa emprendedora, el tipus de formació i els nivells en què es fa aquesta formació. A continuació, analitzem la situació concreta en l'àmbit universitari i el rol de l'educació a distància.

Els principals resultats són que la formació en emprendedoria està força estesa, tant en l'àmbit de la població en general com en la població emprendedora. D'altra banda, l'oferta formativa es troba repartida entre l'educació formal i la informal, amb força solapament entre ambdós sistemes. Respecte els nivells de formació, també hi ha solapament entre el nivell escolar i postescolar. Finalment, i pel que fa a la formació universitària, cal destacar l'heterogeneïtat d'aproximacions metodològiques i de continguts, que influeix en la baixa qualitat universitària percebuda i la concentració de l'oferta formativa en estudis d'economia i empresa i escoles de negoci.

Així, doncs, l'article conclou que cal fer un esforç a adaptar les metodologies a les competències que es volen assolir en els programes de formació, específicament en el nivell universitari, així com ampliar l'educació i formació en iniciativa emprendedora més enllà de les titulacions relacionades amb l'administració i gestió d'empreses. En aquest sentit, l'educació a distància pot facilitar d'una banda l'augment de la formació a altres col·lectius que fins ara no queden suficientment coberts i de l'altra contribuir a l'augment de la qualitat de la formació.

PARAULES CLAU formació; iniciativa emprendedora; educació a distància

Education on Entrepreneurship: What, Who and How

ABSTRACT *Entrepreneurship has been from several years on the political agenda in many countries, since it is considered one of the main engines to promote, among others, innovation,*

competitiveness and job creation. In this sense, both public and private institutions offer training programs to increase entrepreneurship in general and specific programs for entrepreneurial population.

This article is a brief review of the current state of entrepreneurship education, with special emphasis on the situation of Spain compared to Europe. In order to achieve this goal and based on secondary sources, we present data regarding the percentage of training in entrepreneurship, the type of training and the levels of education in which this training is done. Then, we analyze the specific situation at university and the role of distance education.

The main results show that entrepreneurship training is widespread in both the general population and in the entrepreneurial population. Moreover, there is an overlap between the formal and informal training systems. Regarding the level of education, the school level and post-school level also overlap. Finally, we point out the heterogeneity of methodological approaches and content at university level that influence the perceived low quality of the university and the concentration of training in economics and business faculties and business schools.

This article concludes that efforts must be made to adapt methodologies to a competencies approach in training programs, specifically at college level and expand education and training in entrepreneurship beyond the disciplines of Economics and Management. In this sense, distance education can help in increasing this training for other groups who so far are not sufficiently covered and contribute to increase the quality of training.

KEYWORDS education; entrepreneurship; distance learning

Introducció

El 2003 la Comissió Europea publicava el *Llibre verd sobre l'esperit empresarial a Europa*. En aquest document, la Comissió argumentava per què Europa necessita fomentar la creació de noves empreses creatives i innovadores i per què per a assolir-ho és necessari promoure l'esperit empresarial.¹

El Llibre verd també es feia ressò de la preocupació per part de la Comissió Europea d'augmentar la iniciativa emprenedora tant a escala individual com empresarial i social. De fet, a les dades de l'enquesta de l'Eurobaròmetre del 2002, els europeus preferien ser empleats que treballadors independents. Aquesta preferència se situava en el 53% dels enquestats davant del 33% dels ciutadans dels Estats Units que preferien ser assalariats.

En aquest sentit, el Llibre verd també reconeixia que les polítiques públiques poden contribuir a augmentar la iniciativa emprenedora. Entre les polítiques a les qual fa referència inclou les polítiques d'educació i formació. Segons la seva perspectiva, aquestes polítiques haurien d'anar encaminades a fomentar una actitud favorable envers l'emprenedoria, la sensibilització cap a sortides professionals d'empresari i les competències per emprendre.

De fet, segons l'Eurobaròmetre, només un 15% dels europeus que s'ha plantejat la possibilitat de convertir-se en empresari, finalment materialitza les seves aspiracions. Estudis previs indiquen que estar informat o estar en contacte amb empresaris o emprenedors per mitjà d'amics, família o educació en edats primerenques augmenta la probabilitat de convertir-se en empresari en el futur (Coduras *et al.*, 2010; Comissió Europea, 2003; WEF, 2009). En línia amb els estudis esmentats, en els resultats de l'Eurobaròmetre, els fills d'autònoms s'inclinaven més a treballar per compte propi que els fills d'assalariats.

1. El Llibre verd defineix esperit empresarial com «una actitud en què es reflecteix la motivació i la capacitat de l'individu, independent o dintre d'una organització, per identificar una oportunitat i lluitar per ella per produir un nou valor o èxit econòmic» (CE 2003, pàg. 6). Aquesta definició coincideix pràcticament amb la que altres autors han definit com iniciativa emprenedora, així que a efectes d'aquest article, esperit empresarial i iniciativa emprenedora els considerarem sinònims.

2. Si no es diu el contrari, quan s'esmenta l'Eurobaròmetre, és el del 2002.

Així, doncs, el sistema educatiu pot contribuir a influir en la motivació per emprendre i en la imatge positiva de l'emprenedoria, a més de dotar els estudiants de les competències necessàries per posar en marxa, desenvolupar i gestionar la nova empresa.

1. La formació i educació³ en iniciativa emprenedora

Ja han passat més de 10 anys des de la publicació del Llibre verd i actualment la formació i educació en iniciativa emprenedora estan força esteses en tots els països europeus. Aquesta presència en tots els nivells educatius ha estat afavorida per l'Espai Europeu d'Educació Superior, en què una de les competències que s'ha inclòs com a transversal en l'ensenyament és precisament la capacitat d'iniciativa i esperit emprenedor i, per tant, moltes institucions educatives l'han incorporat en els seus programes curriculars.

Així, doncs, i segons Coduras *et al.* (2010), a Espanya, l'any 2008, el 22% de la població en edat laboral havia rebut formació emprenedora d'algun tipus. Aquest percentatge se situa en una franja similar a altres països com Japó (17,4%); Grècia (17%) Regne Unit (18,4%); Dinamarca (22,6%) o Alemanya (21,2%). A Finlàndia, en canvi, aquest percentatge s'eleva al 48,6%, un dels percentatges més elevats dels 38 països analitzats per l'informe esmentat. Si només tenim en compte la població emprenedora espanyola, el 44,3% dels emprenedors ha rebut formació emprenedora en algun moment (Coduras *et al.*, 2010).

Respecte al tipus de formació, a Espanya i als altres països del seu context, és força heterogènia. Com es pot observar en la taula 1, hi ha força solapament entre la formació formal i la informal, fet que pot indicar la complementaritat entre ambdós sistemes. De fet, la formació formal està més enfocada a l'educació emprenedora i la informal a la formació més instrumental (vegeu nota a peu de pàgina número 3).

Taula 1. Prevalència de formació emprenedora formal i informal per país (percentatges de població en edat laboral 16-65 anys)

País	Només formal	Formal i informal	Només informal	Total
Alemanya	8	9	4	21
Espanya	8	11	3	22
Finlàndia	13	27	8	48
França	6	7	5	18
Grècia	6	9	2	17
Regne Unit	6	7	5	18

Font: Adaptat de Coduras *et al.* (2010, pàg. 56).

Pel que fa a l'educació formal, també hi ha solapament en els principals nivells educatius (escolar, que inclou primària i secundària i postescolar) tal com també podem observar en la taula 2. En tot cas, en els països analitzats – entre ells Espanya – l'educació en iniciativa emprenedora es concentra en el nivell escolar.

3. Per *educació emprenedora* s'entén el conjunt de coneixements i habilitats sobre el fet o amb el propòsit d'emprendre en el seu sentit més ampli i que té lloc en institucions d'educació reglada a nivell de primària, secundària o terciària de manera voluntària o obligatòria. En canvi, la *formació emprenedora* és el conjunt de coneixements i habilitats que s'imparteixen amb l'objectiu de preparar a l'individu per posar en marxa una idea de negoci. En aquest sentit, la formació emprenedora és més específica que l'educació emprenedora i pot formar part de l'educació formal (reglada / acreditada) o de la informal que s'imparteix fora del sistema educatiu reglat, com poden ser en associacions empresarials, ajuntaments, cambres de comerç, etc.). A efectes d'aquest article, quan no especifiquem el contrari, formació en emprenedoria inclou els dos tipus.

Taula 2. Prevalència de formació formal emprenedora escolar i postescolar per país respecte el total de la formació rebuda a l'escola

País	Només escolar	Només de nivell superior	Ambdós
Alemanya	59%	27%	14%
Espanya	47%	33%	20%
Finlàndia	27%	57%	20%
França	60%	22%	19%
Grècia	33%	57%	9%
Regne Unit	51%	39%	11%

Font: Adaptat de Coduras et al. (2010, pàg. 55)

Finalment, i respecte la formació informal, també hi ha una gran heterogeneïtat pel que fa a les institucions que imparteixen formació emprenedora, des de les mateixes universitats fins a associacions empresarials, organismes públics, les mateixes empreses, etc. D'aquestes fonts de formació, cal destacar l'autoformació. A Espanya un 70,2% dels formats amb caràcter informal s'han format mitjançant l'autoaprenentatge (Coduras et al., 2010).

Taula 3. Percentatge de formats segons tipus de formació informal respecte el total de població que ha rebut formació informal

País	Universitat	Associació empresarial local	Organismes públics	Empleadors	Autoformació	En línia
Alemanya	13,9	57,2	32,5	35,7	78,5	6,1
Espanya	56,4	43,8	39,5	33,7	70,2	39,4
Finlàndia	30,6	16,2	21,6	10,9	86,4	12,8
França	17,2	45,3	39,3	15,2	67,2	20,3
Grècia	12,1	38,1	23,7	19,2	72,4	16,7
Regne Unit	36,6	26,2	25,5	24,8	78,3	9,5

Font: Adaptat de Coduras et al. (2010, pàg. 33).

2. La formació i educació en iniciativa emprenedora i l'impacte en l'activitat emprenedora

Malgrat que diversos autors, així com des de diverses institucions, s'ha posat èmfasi en la importància de la formació i educació en emprenedoria (Comissió Europea, 2003; Timmons, 2003; WEF, 2009) i que la major part dels estats membres la promouen en els seus sistemes educatius, encara falten evidències empíriques que demostrin la influència i la vinculació directa de la formació en l'activitat emprenedora (Coduras et al., 2010; WEF, 2009).

Aspectes com els diversos continguts que inclouen la formació, les diferents aproximacions pedagògiques i qüestions relatives als instruments de mesura han fet que, fins ara, els estudis no siguin conclouents (Coduras et al., 2010; Rideout et al., 2013). De totes maneres, l'estudi de Coduras et al. (2010) fa un esforç de mesurar aquest impacte a partir d'un panell de 38 països en què conclou que hi ha una relació positiva entre formació i activitat

emprenedora, especialment en països en què la seva competitivitat es basa en la innovació i la formació emprenedora de la seva població no supera el 20%. A partir d'aquest llindar, els efectes de la formació es dilueixen.

A banda de l'existència o no d'una relació positiva entre la formació i educació en iniciativa emprenedora i l'augment de l'activitat emprenedora, hi ha consens que la formació té un gran impacte sobre les actituds emprenedores (Alemany *et al.*, 2010) i al seu torn, les actituds influeixen en les intencions i aquestes influeixen en els comportaments (Ajzen, 1991). En aquest sentit, cal esperar que una actitud més favorable envers l'emprenedoria provocarà un augment de la intenció d'emprendre i per tant, més probabilitats de dur a terme accions concretes per emprendre.

3. Modalitats i aproximacions dels programes d'iniciativa emprenedora

Teòricament, s'admet el supòsit que la formació obligatòria és de més qualitat que la que es pot cursar de manera voluntària. Ara bé, Dinamarca i Eslovènia tenen ràtios força elevades de formació obligatòria sobre la voluntària i en canvi tenen taxes baixes d'activitat emprenedora. I és que encara no hi ha dades empíriques que recolzin aquesta hipòtesi (Coduras *et al.*, 2010). Rideout *et al.* (2013), en una metaanàlisi d'estudis empírics en educació emprenedora a nivell universitari, conclou que en general els estudis realitzats fins al moment no són suficientment robustos per a poder determinar si l'educació universitària contribueix a la iniciativa emprenedora i com. Segons la seva opinió, les polítiques i accions no van de la mà de la teoria, pedagogia i la recerca que les justifiquin.

En la mateixa línia, els resultats d'un panell d'experts de l'informe GEM (Coduras *et al.*, 2010) consideraven que a Alemanya, Finlàndia, República de Corea, Irlanda, Espanya i Estats Units, els organismes públics i/o privats independents del sistema oficial ofereixen una educació i formació emprenedora adequada. En canvi, un altre panell d'experts consultats per a l'elaboració del Llibre blanc de la iniciativa emprenedora a Espanya (Alemany *et al.*, 2011) té una visió molt crítica de la formació reglada en emprenedoria a Espanya: Tots estan d'acord que l'educació primària i secundària no fomenta actituds emprenedores i, d'altra banda, un 85% del panell considera que les universitats proporcionen una formació inadequada.

En aquest sentit, Walter *et al.* (2009) i Neck *et al.* (2011) proposen que l'aprenentatge de la iniciativa emprenedora es basi en l'acció i en la pràctica. Concretament, proposen que s'ensenyi com un mètode, en què l'aprenentatge pivota sobre la forma de pensar i actuar més que en continguts concrets. En el mateix sentit, Kirby (2004) proposa que la formació emprenedora se centri en els següents aspectes competencials: Donar més autonomia als estudiants sobre el seu procés d'aprenentatge, involucrar els estudiants en la resolució de problemes en situacions reals, motivar els estudiants a formular decisions amb informació incompleta i proveir els estudiants amb models de referència.

La Comissió Europea (2008) proposa que amb els estudiants de grau es treballi la mentalitat emprenedora i l'interès per l'emprenedoria com a sortida professional i a nivell de postgrau, en canvi, es treballin aspectes més instrumentals de la iniciativa emprenedora, com poden ser els plans d'empresa i les mesures de suport per donar sortida a les idees de negoci.

Una altra qüestió que la Comissió Europea (2008) ha posat en evidència és que l'ensenyament en iniciativa emprenedora està majoritàriament concentrat en les escoles de negoci i en les facultats i estudis d'economia i empresa. En aquest sentit diversos autors i institucions (CE, 2008; Sorgman *et al.*, 2008; WEF, 2009) proposen fer-la extensiva a totes les disciplines, especialment a les carreres tècniques, ja que és en aquestes disciplines on la iniciativa emprenedora pot ajudar a comercialitzar els resultats de la recerca.

D'altra banda, una de les maneres d'ampliar la formació i l'educació en emprenedoria és mitjançant la formació a distància, ja que un dels avantatges que té la formació virtual respecte la presencial és precisament la seva escalabilitat i el seu potencial d'arribar a més estudiants. Les dades de Coduras *et al.* (2010) respecte la formació emprenedora de caràcter informal mostren que a Espanya un 5,7% del total de la població entre 18 i 64 anys ha rebut formació en línia i aquest percentatge representa el 39,4% del total de persones que ha rebut algun tipus de formació emprenedora de caràcter informal (vegeu també taula 3).

Respecte a l'educació reglada, Arbaugh *et al.* (2010) fan una revisió sobre la recerca de les modalitats d'aprenentatge en l'àmbit de l'empresa a nivell universitari i conclouen que no hi ha pràcticament estudis sobre educació

emprenedora en entorns virtuals o *blended*. Aquesta situació, comparada amb altres àmbits del *management* en què sí que s'han fet estudis, fa qüestionar als autors si els acadèmics no haurien de dedicar més temps a discutir com s'ha d'ensenyar iniciativa emprenedora en un entorn virtual que no pas a discutir de si s'ha d'ensenyar o no.

Conclusions

En els últims anys la formació en emprenedoria s'ha estès a molts països del món, entre ells Espanya.

Els espanyols reben educació i formació al llarg de la vida, ja sigui a l'escola, a la universitat o en altres entitats més enllà de l'educació formal i obligatòria. Encara que la formació voluntària està més generalitzada que l'obligatòria, la gran majoria ha rebut formació formal. En aquest sentit, la formació reglada en emprenedoria a Espanya té algunes mancances pel que fa a la l'abast (concentració en disciplines relacionades amb l'empresa i l'economia) i a la metodologia, que no està adaptada a les competències que es volen desenvolupar.

Així, doncs, els principals reptes que té la formació en emprenedoria a Espanya és millorar les metodologies docents que no pas augmentar el nivell de formació de la població en general. No obstant això, en l'àmbit universitari, sí caldria ampliar la formació a altres disciplines més enllà de les relacionades amb l'empresa i l'economia, especialment en les tècniques. D'altra banda, no hauria de quedar només circumscrita als estudiants, sinó que també es podrien incloure altres membres de la comunitat universitària com els investigadors i professors.

En aquest sentit, els programes a distància poden contribuir a assolir a aquests reptes. D'una banda, poden satisfer la necessitat de formació informal quan les persones es trobin en el moment d'emprendre i necessitin coneixements i habilitats específics; i de l'altra, la metodologia pròpia de molts programes a distància que ja estan en consonància amb el que els experts indiquen que s'han de centrar les competències emprenedores.

Referències bibliogràfiques

- AJZEN, I. (1991). «The theory of planned behavior». *Organizational Behavior and Human Decision processes*, núm. 50, vol. 2, pàgs. 179-211.
- ALEMANY, L.; ALVAREZ, C.; PLANELLAS, M. [et al.] (2011). *Libro Blanco de la iniciativa emprenedora en España*. Ed. Fundación Príncipe de Girona-Esade [en línia]. [Data de consulta: 10/02/2014] <<http://es.fpdgi.org/proyectos/emprendimiento/libro-blanco-de-la-iniciativa-emprenedora-en-espana/>>.
- ARBAUGH, J.B.; DESAI, A.; RAU, B.; [et al.] (2010). «A review of research on online and blended learning in the management disciplines: 1994-2009». *Organization Management Journal*, núm. 7, pàgs. 39-55.
- COMISSIÓ EUROPEA (2008). *Entrepreneurship in Higher Education, Espcially within Non-Business Studies: Final Report of the Expert Group*. Brusel·les, Bèlgica: Comissió Europea.
- CODURAS, A.; LEVIE, J.; KELLEY, D. [et al.]. (2010). *Global Entrepreneurship Monitor Special Report: A global perspective on entrepreneurship education and training*. Babson-Universidad del Desarrollo- Reykjavik university.
- COMISSIÓ DE LES COMUNITATS EUROPEES (2003) *Libro verde. El espíritu empresarial en Europa* Brusel·les. [Data de consulta: 10/02/2014] <http://europa.eu/legislation_summaries/other/n26023_es.htm>
- KIRBY, D. (2004). «Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge?». *Education and Training*, núm. 46 (vol. 8/9), pàgs.510-519.
- KUCKERTZ, A. (2013). «Entrepreneurship Education: Status quo and prospective developments». *Journal of Entrepreneurship Education*, núm. 16, pàgs. 59-71.
- NECK, H.M.; GREENE, P.G. (2011). «Entrepreneurship Education: Known Worlds and New Frontiers». *Journal of Small Business Management*, núm. 49, vol 1, pàgs. 55-70.
- RIDEOUT, E.; GRAY, D. (2013). «Does Entrepreneurship Education really work? A review and methodological critique of the empirical literature on the effects of univeristy-based entrepreneurship education». *Journal of Small Business Management*, núm. 51, vol 3, pàgs. 329-35.

- SORGMAN, M.; PARKINSON, K. (2008). «The Future is Now: Preparing K-12 Teachers and Students for an Entrepreneurial Society». *Journal of Entrepreneurship Education*, núm. 11, pàgs.75-86.
- TIMMONS, J. (2003). *Entrepreneurial thinking: can entrepreneurship be taught?*. Chicago / Illinois: Coleman Foundation White Paper Series, Coleman Foundation.
- WALTER, S.; DOHSE, D. (2009). *The Interplay Between Entrepreneurship Education and Knowledge Potential in Forming Entrepreneurial Intentions*. Kiel: Kiel Institute for the World Economy, núm. 1549.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2009). *Educating the next wave of entrepreneurs*, Suïssa: WEF. [Data de consulta:10/02/2014]
<<http://www.weforum.org/reports/educating-next-wave-entrepreneurs>>)

Laura Lamolla

llamollak@uoc.edu

Professora dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

Professora a la UOC des de 2007 on imparteix assignatures d'iniciativa emprenedora, estratègia i estratègia internacional. Combina la seva activitat docent amb la direcció acadèmica del Màster Universitari en Direcció d'Organitzacions en l'Economia del Coneixement. Abans d'incorporar-se a la UOC, va ser professora associada a ESADE Business School. Els seus interessos de recerca estan relacionats amb el gènere, l'emprenedoria i l'equilibri vida-treball. Ha participat en diversos projectes europeus i nacionals sobre aquests temes. Doctora en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat Autònoma de Barcelona, màster en International Management per la European Community of Management Schools i Llicenciada & MBA per ESADE Business School.

<<http://www.uoc.edu/webs/llamollak/CA/curriculum/index.html>>

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>.

